

Tootseni Jaan mõtsast ja niisama olõmisõst

Kae lk 2

Võro keelen luulõtava naasõ tulli jäl püüne pääle

Kae lk 3

Kuimuudu hää jutuga selli pudsunudsijast vallalõ es saa

Kae lk 4

Üts küsumüs

Kirä- ja spordimiis Konnula Margus (Contra) sai vabariigi aastapäävä aigu presidendi käest Valgõtähe V klassi tiinidemärgi. Varrampa om Läti riik tälle andnu Tunnustusristi.

Olõt saanu korgõ riikligu autasu Läti riigi ja no ka Eesti presidendi käest. Mis tunnõ om?

«Hää tunnõ iks om egä avvutatu üle, ja nüüd iks kimmämb tunnõ Eestin ümbre kävvü, ku inämb nii pallu Läti poolõ kaldu ei olõ. A mu meelest omgi läti keelest eesti kiilde tõlkminõ eesti asja ajaminõ rohkõmb ku läti asja ajaminõ. Illus muiduki, et ku president vällä hõigaš mu sääl nimekirän, olf kõgõpäält võro asja ajaminõ är nimmatu.»

Konnula Margus.

Luumiskonkurss kuts kõrvaklappõ pääst võtma

Eesti suurõtiimuusõdum kuts 13–19aastaidsi nuuri üten lüümä konkursil, kon märgõtõdas nuuri ja ka suuri inemiisi kombõ üle kõrvaklapi pään ümbre liiku. Noorilõ tahetas inämb selges opada tuud, et liiklusõn om tähtsä nii ette kaia ku ka kullõlda, miä ümbre sünnüs.

Konkurss taht panda nuuri

Kuulsa bassimiis and Võrol kontsõrdi

Kuulsa USA basskitarrimängjä Hammi Stu and 2. urbõkuul Võrol Kandlõ kultuurimajan kontsõrdi. Võro om ainumanõ kotus Eestin, kon muusik uma timahavatsõl Euruupa-tuuril üles ast.

Ligemb teedüs: vorukannel.ee.

UL

Timahavatsõl esierälidsel radokuul sai luudusõn nätä hulga häitsmit

Timahavanõ lämmi ja lumõlda talv om pandnu luudusõn lilli ja kasvo häitsämä hulga varrampa ku hariligult. Ka edimädse seene omma hinnäst joba maa seest vällä ajanu.

Naa pildi tekk 15. radokuul Räpinä vallan Männisalu, Kullamaa ja Kikka kandin luuduspildimiis Piiri Ain. Tä löüd, et periselt olõs pia säändsitsammu pilte tetä saanu joba vahtsõaastakuu lõpun. Sääne esieräline talv timahava.

UL

Seo kihvtidse puhma nimi om eesti keeli **näsiniin**, võro keeli küüvits vai maavihapuu. Hariligult häitses tä mahlakuun inne lehteminekit.

Märdsikell, eesti keeli **märtsikelluke**. Hariligult häitses Eestin urbõkuul ja mahlakuul.

Massalill, eesti keeli **sini-lill**. Hariligult häitses Eestin urbõkuu lõpust lehekuuni.

Seo harva nättävä luuduskaitsõalodsõ seene nimi om eesti keeli **limatünnik**.

RAHMANI JAN

Ku hariligult aja egä asutus kitsalõ umma liini, sis Filmi Vargamäe külästuskeskus Vahtsõ-Roosa külän pakk küläliidsile programmõ üten tõisi paikkunna asotuisiga. Nii omma vällä märgidü luudusprogrammi, midä tetäs üten RMK Pähni külästuskeskusõga, söõgi-programm üten Rõugõ Saarsilla kohvikuga ja opus- ja elämusprogrammi, midä naatas kõrraldama üten Mõnistõ talorahva muusõumiga. Programmõ saa telli suvitsõl aol, lehekuust pääle, parhilla pandas näid hoolõga kokko.

RAHMANI JANI PILT

Muusõumipedagoog Pazuhanitši Romet Mõnistõ muusõumi moro pääl.

võimalik ja mõistlik esi pakku,» seletäs tä.

Neli vahtsõt opiprogrammi ja sannatutvustus

Pazuhanitši Romet Mõnistõ muusõumist seletäs, et muusõumi kuuntüü Filmi Vargamäe rahvaga naas periselt pääle jo varramba. Joba chitämise ja filmivõttidõ aigu käve Mõnistõ muusõumi rahvas abin vanu töid ja ello näütämän. A no omma vällä märgidü tävveste vahtsõ tegemise, midä külälidse saava telli.

«Perimüsprogrammõ om neli, neo omma mõtõldu mitmõn vannusõn ossavõtjilõ,» kõnõlös

Pazuhanitši Romet.

Peris väikeisile latsilõ om mõtõld Vargamäe latsi mängumaa programm, kon näüdatäs ja mängitäs ütenkuun vannõ talolatsi mängõ. Kaias, kuis latsõ mängse saa aasta iist, ja võrrõldas tuu ao talolatsi ello Vargamäe-filmi eloga.

Tsipä suurõmbilõ latsilõ om programm «Vargamäe argipäiv». Sääl kaias, määndsit töid vanastõ tetti.

Põhikooli lõpuklassõ ja gümnaasiumipilaisilõ om mõtõld programm «Vargamäe noorõ», kon kõnõldas perre ja nuuri umavahelidsõst läbisaamisõst Vargamäe Andrese aigu.

Neläs opiprogramm kõnõ-

lös Vargamäe elotsõõrist ja om mõtõld suurilõ inemiisile. Kõnõldas kombist ja elost süündümisest surmani ja proovitas uma käega perrä aoga kõüdetüid tegemiisi.

Lisas perimüsprogrammõlõ om vällä märgitü elämusprogramm «Vargamäe vanderselli sannaõdak», kon kõnõldas Vana-Võromaa savvusannakombist ja külälidse saava ka sannan kävvü.

Ulsti Ingrid luut, et niimuudu ütenkuun asju aiõn lätt teedüs mikandi tegemiisist parõmbalõ edesi ja joba käünü külälidse löüdvä nii parõmbalõ ka tii siia tagasi.

M Ä R G O T U S

Kas olõmi nõun olõma tuu nimel tsipa vaesõmba, et mi ümbre om suurõmb elurikkus?

Mõtsast ja olõmisõst

LAURITSA PIITRE PILT

TOOTSENI JAAN,
filmirežissöör, «ÜÜ-ülilikooli» vidäjä

Mõtsa om kõgõ majandõt, vaia om nii müüblit ku raamadupapörd. Puumajan tahami väega ellä. Parhilla lihtsäle om mõtsa ragominõ lännü üle egäsugumaidisi piire. Ei saia arvu ka tuust, et esiki majandusligult olõs parhilla kavalamb vannu mõtsu alalõ hoita. Ku muial ilman jääs liigirikkit mõtsu kõrrast veidembäs, sis olõs üts paigakõnõ ilmamuna pääl, kon om viil peris mõtsa alalõ. Inemise tulõs seod illu kaema. Ku häbenemäldä üteldä, sis niimuudu tulõ rahha meile pallu inämb ku sis, ku mi uma kalli puu hiinlaisilõ peldikupaprõs teemi.

Lugu piät olõma joba peris hull, ku ka ettevõtõlus arõndamisõ tsihtasutusõ esimiis kurt, et inämb ei saa turistõ Eestimaaolõ kutsu. Turisti tundva hinnäst pettäsaanuina – olõmi lubanu näile näüdädä mõtsarikkust, a nimä tulõva ja nägevä õnnõ suuri maharaotuid lankõ. Ku ma tei filmi «Fred Jüssi. Olemise ilu», olõ suur tahtminõ kõik taa mõtsateema täven valun sisse tuvva. A ei saa kattõ asja kõrraga – kiruta üte käega luulõtust ja tõsõ käe-

ga aolehte märgotust. Mi valik olõ seo filmi man poesia. Kõik taa luudusõ ilu, miä meil om olõman, a miä vöi kaoda, ku mi tuust küländ ei hooli. Seo filmi kaamõramiis om maailmatasõmõga luudusfilmi tegijä Matjusõ Joosep. Filmin ei olõ suuri eläjit ega esieräliidsi sündmüisi, a tuuist om hulga meelerahhu ja väikeisi asju illu. Säane zen-film. Väega hää miil om tuust, et inemise omma kinno tulnu – seo om suurõ ekraani film.

Jüssi Fredi tahtminõ seo filmi man olõ, et päätegeläne olnu Eestimaa luudus. Tä om hinnäst kutsnu iks vahendajas. Fred om põlinõ liinapoiss. Noorõn iän trehväs tä maalõ sugulaisilõ küllä ja tuust sai alustusõ timä isu luudusõ perä. Tä olõ säane ummamuudu poiskõnõ, mõtsa- ja tsirguhuvinilõ. Joba peris noorõst pääst naas tä tegemä pikembit rännakit Taña ümbre mõtsun.

A tõtõstõ om tä eluaig liinan elänü. Niimuudu – luudusõ ja kultuuri risttii pääl – om timäst saanu luudusfilosoof, luudusõ mõtõtõstaja. Maamiist vast niimuudu mõtsa poolõ es

kisknugi – maainemisele om seo kõik nii harilik ja hindäst-mõista. Ku ellä kõik aig tuu ilu seen, sis silmä harinõsõ är ja panõ-i inämb tähelegi.

Ma olõ tõõnõkõrd mõtõlnu, et Jüssi Fred om mi silmä valla tennü. Tennü silmä valla luudusõ ilu kaemisõs. Võtami näütüses puumustri, puusüü – ku illus tuu om. Võrumaal sannan ollõn mi jo inämbüisi ei imehtele, et palgiots om ilusa kiräga. Seo om jo nii harilik. A ku Jüssi om pildi pääle püüdnü albumidõ viisi seod sannapalgi mustrit, sis imehtelemi kühl, et kae, ku illus. Vai kivimustri. Kas sis maainemisel om aigu kõtuta kivi pääl ja uuri, mis karva seo kivimustri om. A seo om jo tävveste umaette maailm, sambliidõ maailm, seo om nigu imeline maastik. Fred võtt aigu, istus, kullõs, kaes...

Ka mu hindä jaos om kõgõ suurõmb rõõm olla Võrumaal, rännädä üten vele Tõnisõga Rõugõ-kandi mõtsun vai sis sõita rattaga tsipa kavvõmbalõgi. Mõnikõrd, ku liinasakin om väega är väsütänü, sõida Rõugõhe ja kaemalda aasta-aolõ tii tulõ üles ja silmä lihtsähe tuld. Tulõ prakin ja palamisõ vuhhin mõsk nigu seest puhtas ja hengel saa keremb, maailm lätt laembas.

Parhilla olõ väega luutusrikas – ijä om liikma naanu. Mi ümbre om väega pallu tarku miihi ja naisi. Meil om võimalik oppi tõisi maiõ perrä, kon väega ummi kaonu mõtsu takan ikõtas ja suurõ raha iist sis midägi vahtsõst proovitas luvva. Mi esi saami uman riigin parõmbalõ tetä.

Mõtsa hoitminõ om rahvusliku kokkolepmise küsimüs. Kas olõmi nõun olõma tsipa vaesõmba, a nii, et mi ümbre om suurõmb elurikkus, miä otustas peräkõrd mi ellujäämise?

kõnõlda, unõjutu asõmõl.

Nii vai tõisilõdõ ma usu, et suurõ puu andva mullõ vaimuenergiat. Kahju om kaia, kuis tiide veerest võetas maha vannu puid, olkõ tä nii terve kui taht. Nuu mahavõtja harilikult ei tiäki, kui vanas eläs tamm vai lõhmus vai kõiv vai saar. Liinan võetas vana puu maha, istütõdas noorõ asõmõlõ (hää! juhul) ja 15 aasta peräst võetas nuu kah maha. Et ei tulõsi jumalaperäst tüüpuudust. Säändsidiid majandusnippe om Läänen vällä mõtõldu ammust aost ja mõtõldas järjest inämb. Meil omgi jumala (ja väelooma) asõmõl majandus. Kiäki ei küsi, kuimuudu tuu asõndamine inemiisile mõõs.

Mii maailm om luudu (tek-künü) nii, et tä olõsi inemisele võimalikult sobilik. Viimätsel aol paistus, et asja liigusõ vastapiditsen suunan, maakerä nigu es sobinu inämb inemisele. Üts ku tõnõ tuntu tegeläne hõikas vällä, et mii piämi siist jalga laskma. Tahtmalda teküs küsimus: kes noid arvamiisi vällä paiskas, kellele nimä kasuliku omma?

Nakka vai rohiliidsi mehekõisi sisse uskma.

A kui olõt optimist, tasus usku väelooma. Kutskõ väeluum tagasi, sis saami jäl vägeväs rahvas.

PULGA JAAN

Vabariigi aastapäävä tähüstämise kombõ

Egäsugumaidisi pidupäävä tähüstämise kombit om olõman. Vabariigi aastapäävä mano käü kimmähe tuu, et lipu tõmmatas üles. Telekast kandas üle lipu ülestõmbamist Pikä Hermannit torni, sis kandas viil üle sõdväe paraati ja õdagu muidogi presidendi vastavõttu. Niimuudu om vabariigi aastapäävä pidamine muutunu küländ suurõn jaon telekakaemisõs.

Ei olõ sis ime, et osal rahval saa telekast viländ, tahetas välä minnä. Väega hulga tetäs aastapäävä aigu matku, kohe iks tulõ hulk rahvast. Timahava peivä osa rahvast tähtsäs ka mõnõn pühäpaigan käumist. Sinnä minti, lipu käen. Ja osa inemiisi pidä seol pääväl jo aastit tõrvikuga rongikäüki. Päält tuu pidä osa perrit, nuu, kelle latsõ koolin käävä, koolivaheaigu. Tuul puhul om kombõs kohegi kavvõmbalõ reisi.

Nii omgi taa vabariigi aastapäävä tähüstämise esi inemiisi jaos esimuudu. Mullõ miildüse kõgõ inämb nuu matka, kohe tulõ kokko hulk rahvast, et umma kodopaika parõmbalõ tundma oppi. Timahava ma kül koolivaheao plaanõ peräst matkama es jõvva, a edespite iks proovi.

Luudus, mõts ja põski vereväs värmjä tuulõkõnõ omma nuu, miä tegevä õigõ aastapäävätundõ. Vähembält mu jaos.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellimine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Uudissõna

Süvväi

Säändse nimega vöi kutsu aastaigu, miä ei olõ õigõlõ süküs õga kevväi ja ei jää ka kallendri perrä kummagi ao sisse. Täpikääl säänest aigu,

nigu timahavanõ talv om olnu. Seod sõnna and käändä samamuudu nigu sõnna «kevväi». Näütüses saanu alosta romaani lausõga: seo lugu, minkast ma kõnõlõma nakka, juhtu minevä süväjä.

UL

Värsiria saa aasta takast

Seo kuu om mu vanaesä Raudsepä Kusta (Gustav Raudsepp) 85. surma-aastapäiv. Tä olõ hää kirätundja, elli Hānike külän, a sündünü olõ Sangastõ Mäekülän. Kusta naanõ olõ peri Mulgimaalt Paistu kihlkunnast. Nii olõgi mu vanavanõmbil kodokiil võro-tarto-mulgi segu.

Vanaesäst om perrä jäänü väiko vihik, kon kirän mõnõ värsiria. Tuu om lōütü tagatarõ lavvasuhvlist tähtside papridõ vaihõlt. Üts luulõtus, miä vihun kirän, nakkas pääle säänside sõnnuga:

Keretü

Ma olõ üts perätü
va paganõma raba:
mu nimi sai Keretü,
Mustjõgi mu saba...

Luulõtuisi olõ vihun viil. Egas tuulaol noid kiäki trükki es

RAUDSEPÄ VAMBOLA

Pulga Jaani mõtõlus

Kutskõ väelooma tagasi!

Inemise saava ilmaelust esi muudu aru, vastavalt umilõ läbielämiisile. Ma panõ siinkotsil üte uma läbielämise kirjä, sis saava tõsõ võrrõlda ja järeldüisi tetä.

Olõ aig, kon ma käve Valga keskkoolin. Tolaigu käve Eestin sääne üleilma kuulus miis nigu Marino Marini. Kõik, kel tsipa kidramängust aimu, häälestiva uma pilli Itaalia timmi – hää lihtne mängi ja kõlasi kah häste. Sis läts Marini tagasi kodumaalõ ja äkki avastõdi, et Hispaania timmin om keerulisembiid lugusiid paremb mängi, pääleki nakaš tuu kotsile ka kirjandust liikma.

Mu klassiveli Mihkli olõ määndsegi viinanõna käest Hispaania timmi kotsilõ tsipa oppust saanu ja jagasi mullõ kah ummi tarkuusi. Muidu saie mul asja selges, aga barree-näpp es jõua kiili kinni pitsitä. Kül ma pruuvõsõ mitu kuud – ei midägi, nika ku...

Mii koolin olõ kombõs kõrralda latsilõ Koiva puisniidü pääl matkalaagri, kon egäsugunõ laul ja muu esitegemine olõ teretulnu.

Mihkli sis säräsi sääl uma Hispaania timmin kidraga. Mul es olõ muud tetä, ku ronisi tammõ otsa (noid olõ sääl igäveste pallu ja mõni olõ maru suur). Mihkli olõ parajalõ vāsünü ja ma telse Mihkli kidra hindäle üles tammõ otsa. Säädsõ hindä ilustõ ossa pääle istma, sälg vasta tüvve ja naksi mängmä, tuu tähendäs, umma laulu kidra pääl saatma. Ja äkki ma tunsõ, et barree-näpp pidä! Hoie hinge kinni, et näpust jõud är es kaonu – es kao. Kui tammõ otsast alla tuli, olõ mul Hispaania timm selge. Ei mäletä, kas ma taipisi tammõ tennädä – vaivalit küll. Uman illatsõmban elun olõ ma mitmiid kõrdu tundnu, kuis tammõpuu minnu toetas. Üts sensitiiv om mullõ esiki kätte näüdänü, mäane tamm minnu kõgõ inämb toetas.

Mitmõ targa mehe omma ülnü, et eesti rahva luuvusõga omma asja kehvä. Seltskonnalaulõl mäletädäs õnnõ edimäst rita sõnnu; esi tegevä midägi ainult ütsigu. Äkki om asi tollõn, et nimä ei olõ umma tammõ (pāhnä, vaherdjne) üles löüdnü ja luumisejõudu jääs veitüs. Tuu veitü, mia näil om, kulutasõ mehe massinidõ pääle ja naasõ järgmise söögikõrra sisutamise pääle. Umast käest tiia, et tuu om rassõ tüü. Mehi, kiä häste massiniid tundvä, peetäs targas;

naisi kotsilõ ültäs, et hää pernaanõ; kiä midägi ei mõista, tuu ültäs tihtipääle olõvat raamatulõ tark. Tuu säane vahetegemine om tullu küländ illatsõl aol. Kuimuudu vanast asja pääle kaeti, tuud näütäs kõgõ parõmbalõ rahva siän levinü üteliis: taa om ull nigu Puura Juulu, taa ei mõista esiki viiulit mängi. (Tegelikkult Juulu mõistsõ, aga purjunult ai keele katski). Tollõn rahva üteliisen omgi seen suhtumine, et pillimäng kuulus kah tarkusõ manu.

Šamaaniusku rahvas (tuud om Eestin küländ pallu) usus, et inemisel om väeluum vai om näid mitu. Kui inemise umilõ väeluumõlõ ei laula ega tandsi, lätvä väelooma näide mant minemä. Sis jõudva inemise sinnämaalõ, et mõistust om, aga väke tegemises ei olõ. Mehe istusõ uma rauauniku man, käe põlvi pääl, ja naasõ vahtva anumiid pliidi pääl. Näid ei olõ inämb kellelegi vaia.

Kõiki noid asju saat jo kah tõisilõdõ sellätä, aga mis kasu tollõstki. Šamaaniusku rahvas arvas, et väeluumõ saat tagasi kutsu, ku näile laulat, tandsit ja trummi lüüt (nigu Tootsi kutsik). Tasunu vast pruuvi, äkki astus tuu pääle mõni lats vanõmbiide mant läbi; mõni vöi sinnä esiki elämä jäiä. Kuis sa sis ei jää, ku esäl-imäl väelooma majan. Hää vähembält latsõlatsilõ

Hüvä nõu

Hädä ots iks inemist. Kolmas jago

Pää-hätist

Inemise pään um kõgõ õrnõmb kotus kukro, kon om väikuaaju ummi tähtside keskuisiga. Kõgõ sakõmba päähädä umma löõgi vasta pääd, kas nimme vai kogõ-malda, ja maahasadamisõ.

Ku inemine satas näütises kukruga iä pääle, täl um vallus ja halv olla, süä lätt kučas ja tä nakkas ossõndama, kõrvast vai nõnast tulõ veresegust vedelikku ja silmäterä umma erinevä suurusõga, sis piät õigõ kipõstõ arsti mano jõudma vai kipõabi kutsma. Sis või olla tegemist kukroluu murru vai koljualodsõ verevalumiga.

Ku kaklusõn lüvväs vasta näko (nõnna) ja inemine satas kukroga vasta maad, sis harilikult saa tä nõnaluumurru, mille puhul juusk nõnast pallo verd. Ku nõna um kõvvõr ja röntgenipilt näütäs kah murdu, tulõ minnä kõrva-nõna-kurgukliinikuhe nõnna sirgõs säädmä. A tuu man ei tohe meelest laskõ kukro pääle sadamist ja hindä tervüse pasmist.

Esmaabis tulõ panda haigölõ kotusölõ külmä pääle ja käändä vikasaanu küllüle, et är hoita ossõndamisõ puhul lämbumist ja nõnaverejoosu puhul vere allaniildmist, mille peräst nigunii vällä ossõndat.

Ku saat löõgi vasta hambit vai alalõvvalud ja päält tuud um vallus süvvä vai ei saa suud tävelikult kinni panda, sis või olla tegemist alalõvvaluumurruga. Säändsel puhul tulõ minnä arsti mano ja tetä röntgenipilt. Ku jättä arsti mano tulõk ildas, sis mõnõ päävä peräst lätt suu põlõttikku ja nakkas haisama. Ku um mõni hammas vällä sadanu, sis tulõ tuu kõgõ üten võtta. Inämbälta joalt saa hamba edimädsä päävä joosul tagasi panda.

Ku um silmäviga, sis ei tohi sukugi uuta ja tulõ kipõstõ silmäarsti mano minnä. Ku um määnestki ainõt silmä lännü, sis esmaabis lo-puta silmä hulgõ leige viiga.

Ku um kõrv pää külest valla vai är tulnu, sis tulõ tuu niisama üten võtta, et saassi tagasi ummõlda.

Ku um tekkünü pää- vai näohaav, sis tulõ kõgõ umblõma minnä. Eski, ku näo pääl um 1 cm haavakõnõ. Tuu kas ummõldas vai pandas stripi vai haavaliimiga kinni.

Haava puhul tulõ pallo verd, esieränis pääst. Sis tulõ esmaabis kõgõpäält verejuusk kinni panda: vaota haava kotusõ pääle üts vai mitu pinderulli ja tihedähe ümber pää kinni kõütä. Ei olõ mõtõt naada pindet valla harotama ja ümber pää kerimä.

Ku inemine um korgõlt alla sadanu vai liiklusavariin olnu, sis um oht, et ka kaal um vika saanu ja jakk katski lännü. Säändsel juhul ei tohe pääd nõsta ilma kaala tugõmalda. Kimmähe piässi tarvitama kaalakraed. Ku esi ei mõista ja asi ei olõ eloohtlik, sis las tohtri toimõndasõ esi kaala man. Muidõ võit kogõmalda tetä jakumurru kõrvalõ säälaju pitsitüse, mis või tuuva üten hälvähtüse.

Är unõhtagu, et kipõapi saat kutsu numbri 112 päält ja mürgistüisi kotsilõ küssü numbri 16662 päält.

URMI AILI

RAHMANI JANI PILT

Naisivägi vahtsõst püüne pääl

Pildi pääle üles rivistedü naisivägi: Holtsi Leila, Oja-Kalbergi Heidi, Trummi Riina, Säinasti Ene, Häniläne, Järve Helle ja Laanõ Triinu.

RAHMANI JAN

Mõni asi trehväs ette küländ harva. Ei olõ peris egäpääväne, et näet ütenkuun esinemän parajat hulka võro keelen luulõtavit naisi. Tõsõpäävä, 11. radokuul sai Tarton säänest imet nätä: kuus värsikirotajat olli otsustanu hinnäst laem-balõ rahvalõ näüdatä.

Luulõõdagu Tarto kirändüse majan kutsõ kokko kiränik Häniläne. Seo olõ jo tõõnõ kõrd, ku võro keelen kirotaja naisivägi kokko sai: varrampa olõ sääne õdak olnu 2017. aasta märdikuu edimädsel pääväl Taflan. Ku tuukõrd olli lisas Häniläsele, Trummi Riinalõ, Säinasti Enele ja Holtsi Leilalõ lava pääl ka Panga Milvi, Kauksi Ülle ja Vaheri Anna-Liisa, sis seokõrd tävvendi kuldsõt nelikut Laanõ Triinu ja Järve Helle.

Luulõõdagu kokkokutsja Häniläne selef, et tä tahtsõ kullõjilõ näüdadä, et om

olõman hulk naisi, kiä võro keelen luulõtuisi kirotasõ. Timä teedä om säändsist kirota-vit naisi vähembält kolmtõistku. No olli pia poolõ noist lava pääl.

Proovi näist kirota paar lausõt tuu perrä, kuimuudu ja minka nä luulõõdagul üles asti, ja löüdä õgaüte loomingu kotsilõ paar märksõnna.

Laanõ Triinu

Triinu ütles hindä kotsilõ, et om kultuurikõrraldaja, kiä avaldanu mõnõ latsiraamadu. 2007. aastast om tä tsipa luulõtuisi suhvilõlõ kirotanu. Seo olõ edimäne kõrd, ku tä noidõga avaligult vällä tulõ.

Laanõ Triinu luulõtuisin om hulga luudust. Päämine kujond paistus ollõv lumõsulaminõ. Kiränik tund üten lumõga kannatust, et päiv paistus kül jo pääle, a ärsulaminõ käü-i kipõlt. Ja kuigi luulõteema omma paiguldõ tummõ, om kõgõ takast selgele tunda hummogust pääväkiirt.

Säinasti Ene

Ene om Orava kandin elänü terve elo. Tä löüd, et om üts

noist, kiä piät võro keele püsümise iist saisma. Luulõtusõ omma täl suurõlt joalt mõtsast. Tä ütles, et om mõtsa poolõ olnu jo latsõst pääle ja löüd mõtsast uma väe.

Ene kirotas pallo ka sügüest ja tulõtas miilde latsõpõlvõ sannahõngu. Ja löüd luudust kaiõn üles säändse ria: *kõiv tsilgutäs viimäst kulda.*

Tekke perrä!

Järve Helle

Ka Järve Helle ei olõ varrampa väega üles astnu. Timä võrokeeline luulõ om saanu alustusõ kodopaigast Rāpinā kihlkunnast Virosi järve vee-rest. Helle kõnõlõs pallo vana-vanõmbist ja om näile värsse pühendānū. Üten luulõtusõn tege üten vanaimāga aiatüüd.

Nigu eelmisel luulõtajal, tulõ ka Järve Hellel kōo tikka-minõ jutus:

Kes tuud kõivu tikas kost elomahla juuskva maha?
Kuigi Helle nimmas hinnäst hallõ meelega luulõtajas, om hää nali timä luulõ tukõv külõ. Kiä taht teedä, määne om Võromaa mehe jaos kõgõ ilosamb surm, piät Järve Helle

luulõtusõ üles otsma.

Trummi Riina

Kuigi Riina lugõsi ette ka üte luulõtusõ, tulõs timäst kõnõlda innekkõkkõ ku laulõ tegijäst. Luulõõdagu üleminekit üte autori mant tõõsõ mano täütsevā Trummi Riina laulu, midä saatsõ kitarriga Oja-Kalbergi Heidi.

Riina laulu omma säändse, miä täütvä ruumi ja jääse perän kummitama. Sõna omma lihtsä, inämbüisi luudusõst, om pallo kõrdust. Kontrastis om koorijuhina tüütävā Trummi Riina koolitõdu helüga laul. Ja rosinas laulõ sisse är käkit üllätüs.

Häniläne

Häniläne om luulõtuisi kirotanu 15 aastat ja täl om vällä tulnu neli raamatut, katõn perämädsen om luulõtuisi kõrval ka juttõ. Tuu, et Häniläne om olnu koolin oppaja, tulõ timä luulõtuisist häste vällä, paiguldõ lugõ tä kogoni moraali. A jälleki: luudus om timä luulõtuisi man päämine.

Ja kujondi, miä luulõ man kõgõ tähtsämb osa, omma Hä-

niläsel võimsa. Puiõ ragomisõst kõnõlõs tä ku velletapust: inemise omma võhlu puiõ pääle, kiä omma pikembä ja jumalalõ ligembä, tuuperäst lätvä nä umilõ kaitsmalda vellile moodliidsi massin-dõga kallalõ.

Holtzi Leila

Põlva küle alt Kährilt peri Holtzi Leila om armastus veenü Inglüsmaalõ, kon tä eläs jo 15 aastakka. Ummõtõ om tä jäänü liinah eläväs maalatsõs ja kuts umma elopaika Newcastle'i liina hellitävält Vahtsõliinas.

Luudusõ kõrval mārgo-tas Leila uman luulõn ka täämbädsä ao andsäkuisist. Ja ku heng väega täüs lätt, tulõ iks ja jälleki kodonõ Kähri miilde.

***

Ku ma pidānū kiroutama taast luulõõdagust arvamislū, sis päämine mõtõ olnu, et tego olõ hariligust kõvastõ parõmba luulõõdaguga. Arva, et ku taa õdak olõs filmi pääle üles võetu, kaenu ma tuud kim-mäle vahtsõst.

SAARÕ EVAR

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Kann

Kanni nimme kand Eestin 248 inemist. Edimält pandsõ seo nime Kanepi opõtaja Roth 1809 Erästvere Loko kõrdsimehele Piitrele. Piitre olõ olnu varrampa ka Ritsike kõrdsimiis. Ku muu rahvas Liivimaal 1820.

aastil priinime sai, elli tä joba Rõugõ mõisan, a kats timä pojõst lätsi Kanepile tagasi. Tiidmine, et Kann panti vahmiili nimes kõrdsimehe ammõti perrä, või õigõ olla külh.

Vahtsõ-Kasaritsa mõisan sai Kanni nime Palomõtsa Holopi külä *Hillepe Jakkap*, kinka pe-

ritolust Rõugõ keriguraamadu muud ei ütles, ku et tä edimäne poig olõ 1815 Kanepin ristit. Suguvõsauurja olõ-i noid kattõ Kanni suku kokku pandnu.

Nimi *Kann* panti ka Kotlandi mõisan Hummogu-Saarõmaal ja Nurme mõisan Muhumaal. Mõlõmban paigan om nimi kuigiviisi kõüdet *Kana* vai vanan kiräviien *Kanna* taluga. Või-olla kõnõldas Saarõmaal nüütki mitte Kanni-, a

Kanna-nimeliidsist? Sõs panti seo nimi viil Käravete mõisan Amblan (kuuli õkva vällä) ja Rahkla mõisan Simunan.

Ka Petserimaal 1921 panti nimme *Kann* kats kõrda. Eestistämisel võeti seod nimme vana nime *Kanna* asõmalõ. Neli kõrda vahetõdi ka peris võõraperäst nimme.

Erästvere Kanni suguvõsast om hulga tunnõtuid inemiisi. Näist üte – Kanni Kallista sündü-

misest saa 28. radokuu pääväl 125 aastakka. Kallistalõ olõ Piitre vanavanaesä. Esä Hans olõ kü-länd vana miis, ku tütar Hermine Kallista sündü. Niisamatõ olõ Piitre poig Aadam vana miis, ku Hans sündü. Kanni Kallista nimme või lukõ prantsusõ-eesi, eesti-prantsusõ ja eesti-saksa sõna-raamatidõ kaasi päält. Tä om olnu oppajas mi kõgõ parõmbilõ prantsusõ keelest tõlkjilõ.

Briljantnõ võit

ANTONI ANNIKA

Egäsugutsid reklaamõ tulõ us-sõst ja aknõst – üts iks parõmb ku tõnõ. Pääle tuu omma viil naasõ ja mehe, kiä kõlistasõ sul-lõ telefoniga ja pakva egäsugut-sit asju. Kül om näil raamatit, aolehti, aokirju, rohtõ, rahhu, kohvimassinid ja pudsunudsi-jid. Nä mõistva nii magusalõ kõnõlda, et vähägi nõrgõmba henge andva perrä ja saavaki mõnõ asja jagu jäl rikkambas.

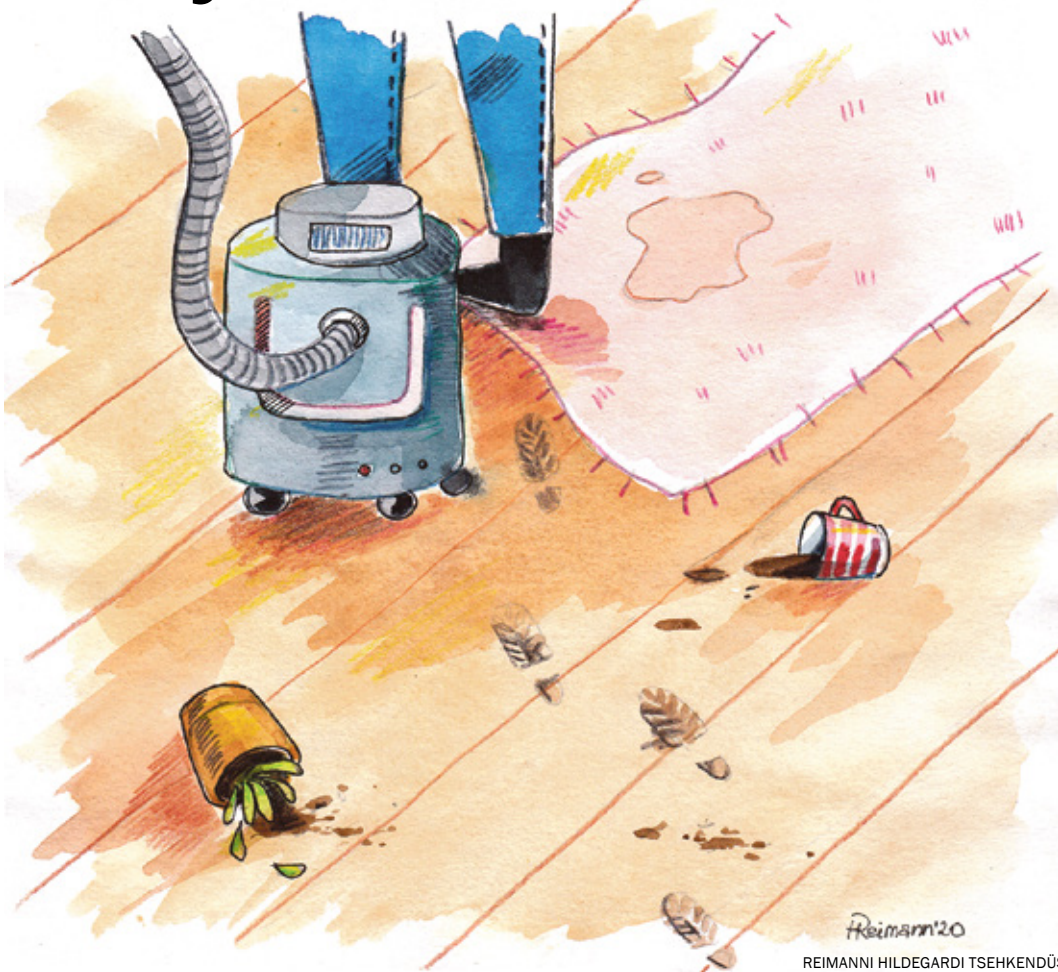
Ma olõ iks hindäle kimmäs jäänü ja müügimehest viisakalõ valla saanu. A mu tõnõpuul om külh peris mitu kõrda konksi otsa jäänü ja vahtsõ asja uma-nikus saanu.

Mõnõ ao iist helisi mu tele-fon ja üts väega kinä helüga meesterahvas kõnõl, et näil om pakku säändene pudsunudsi-ja, miä tege kõik vana asja vaht-sõs ja musta asja puhtas. Pää-legi olõvat ma võidumiis, selle et nä tahtva mu elämisen tuu asja tüütegemist mullõ näüdätä. Suurõ vaivaga saiõ näile selges tetä, et mul ei olõ säändse asja jaos sukugi aigu ja ka tahtmist.

Lää es paari päivägi müüdä, ku mu tõnõpuul, kiä tege tüüd vällämaal, kõlist mullõ ja and rõõmsalõ teedä, et timä võitsõ avvuhinna. A ma pidävät tuu vasta võtma, selle et vällämaa-lõ tuud ei saadõta. Hää, et ma parajalõ istõ, muidu olõs põr-mandu pääle pikäle sadanu. Tuu olle jo tuusama «briljantnõ võit», millest ma suurõ hädäga vallaõ olli saanu.

Mu kalli tõsõpoolõ huug naka-s kah veidü jahtuma. A tä arvas, et vast ei olõki hätä, kim-mäst kokkulepet nä jo es tii. Es lää pikält, ku mu telefonist kos-tu jälki rõõmsa helü, miä ütël, et mu võit om õkva peräl ja pand-ku ma hinnäst ja uma elämine valmis. Es saa ma inämb näid kuigi ümbre mõtlõma panda.

Pia saisi ki mu ussõ takan kats rõõmsat ja energilist nuurmiist, kiä saapid jalast võtmalda tarrõ marssõva ja õkva tüüle tahtsõ-va nakada. Hää külh... olkõ no sõs päälegi saapidõga... eks nä jo kraamva...

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Näütsi näile kätte põrmandu-rõiva, mille pääl olliva mõnõ pleki, ja üte päivinännü diivani, mille vahtsõbas võinu tetä.

Nuurmehe naksiva hoolõga tüüle ja härgüti minnu kah mas-sinat kätte võtma ja pruuvma. Kuna juttu olle ka hinnast tettü, arvssi, et säändse raha iist pidä-nü tuu massin ilma mu abilda tüüd tegemä. Tüümehe lasiva kõva kitmisega edesi ja tahtsõva mukka egä tsipa ao takast kässi kokku lüvvä ja massina ostmisõs lepingut tetä. Minnu naka-s tuu asi joba pisu väsütämä – kavva sa iks vahit, kuis kats miist tandsva ümbre üte vaibapleki, a plekk ei kao kohegi... Tsipa kahvatubas vast lätõs.

Et ma iks arru saanu, ku hää massin näil pakku om, vaihtõdi är otsajupin ja nakati vanna dii-vanit vahtsõs tegemä. A diivan olle tsipa kavvõmban ja aparaadi juhtmõ tii pääle jäie lavva nuka pääl ollõv poolik kohvikruus.

Tsipa aigu ildamba videli tuu kummalõ põrmandu pääl. Önnõs es lää kruus katski, önnõ kohvi pritse egäle poolõ. Tüümehe es panõ tähelegi, ku ma paprõga põrmandu päält kohvi koristi. Lõpus saiva nä arru, et ma ei kaeki, midä diivani man tetäs, ja käevä vällä uma viimädse trum-bi: seo massin mõsk aknit kah. Ja viil nii häste, et perän ei saa arru-gi, et aknõl klaas iin om.

Kipõlõ panti massinalõ jäl vahtsõnõ otsajupin ja naka-ti aknõklaasi mõskma. Tuu, et aknõ päält potiga lill põrmandu pääle sattõ, jäie näil peris katõ silmä vahelõ. Aknõklaasõlõ sai tsõõr pääle tettüs ja viil kõrd ta-heti mukka kässi kokku lüvvä. A mul olle taast jandist peris vil-länd saanu. Arvssi, et ega must iks massina ostjat ei saa. Prooviti viil hinda odavambas käändä, a ma jäie hindä manu kimmäs. Us-sõst vällä minnen sooviti mullõ kõkkõ hääd ja arvati, et ku ma

ümbre mõtlõ, sõs nä omma egä kell valmis mukka ärri ajama. Ma es mõista muud ku käega rehädä.

Lasi silmil üle uma elämise kävvü. Aknõklaas olle triibu-linõ nigu rahvarõiva seelik. Aknõ all maan küllüt önnõdu näoga lillipott. Diivan nägi vällä niisama vana ja väsünü ku inne ja lavva ja vaiba vahel videli kohvipaks. Vaip esi olle niisama plekiline ku hummu-ku, önnõ plekk naard tsipa kahvatumbalt mullõ näkku. Uhkõst briljantsõst koristusõst olõ es jälgegi.

Nõsti lillipoti aknõlavva pää-le tagasi ja vali tälle trüüstmises tsilga vett. Pühkse harjaga kok-ku mulla ja kohvipaksu ja vissi tuu vällä lillipindrele. Nühk-se paprõga üle ka triibulidsõ aknõklaasi ja kõik paistu jäl vannaviisi olõvat. Saa es arru-gi, et olli just üle elänü briljant-sõ kodukoristusõ.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst

Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Koroona tõi nuurusõ tagasi

Haani turismitalu peremehel olõ väiku juubõl. Nigu õks, olli hää sõbra küllä tulnu.

Abielopaar Kasaritsast võisõ hinnäst tollõlõ perrele uma tüt-re perrä eski sugulaisis pitä. Ku olõ süüdü ja juudu, ütël peremiis koroonalavva poolõ kaiõn: «Tes-ti tan koroonaviirust. Ilman ei tiia, määndsest maailma nu-kast omma inemise mi mano puhkama ja luudust imetlemä tulnu. Pelgämä piät!»

Jutt jumala õigõ. Önnõ et kõnõlõja silmä olli naaru täüs. Tiidä puha, haanimehe asi...

Kasaritsa külälidse kibõ-li hinnäst «testmä». Mängiti katõkõistõ, perän tõisiga kah paarinmängu.

Vahepääl es olõ aastit män-gitü. Koroonalavva takan nä EPAn oppõn tutvast saiva. Tun-du nii, et nuurus olõs nigu taga-si tulnu...

«Hää, et taa viirusõ peiteaig lõpus selges sai,» tunnust pere-miis kah kallit külälidsi.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Ilm om hukah

Ma kuuli raadiost, et ma olõki ei hää inemine. Ma olõ uma edimädse tiidmise elo kot-silõ saanu Vinne aol. Mitte õkva verevist parteikongresse paprist, a päämidselt kotost ja koolist, koh kõnõldi ka pe-ris õigõt juttu. Tuust aost om miilde jäänü ütlemine, et egä inemine piät elo joosul ehitä-mä maja, kasvatama latsõ ja istutama puu.

Ku nüüd elo pääle perrä kaia, sõs majja ma ehitänü ei olõ, latsi olõ mito kasvatanu, a puiõga om külh häste. Keväji-de kävemi koolist klassiga iks mõtsa istutamah. Noid puid ma inämp üles ei levvässi. A viimäte istutimi tandsurüh-mäga 2004. aastal inne suvist pito uma mõtsalangi. Sõs hõi-gati vällä, et istutami miljon puud. Tuud lanki ma tiia. Ku säält müüdä sõitma trehvä, sõs om hää tunnõ kaia, kuis kuusõ omma latvapite jo tai-vahe nõsõnu.

Nii ma mõtligi siiamaani, et olõ tuu mõtsa istutamisõ-ga maailmalõ hääd tennü. A tulõ vällä, et ma olõki ei mõt-sa istutanu. Ma olõ puupõldu istutanu. Egä tõõnõ inemine kõnõlõs telekah ja raadioh, et ma olõ mõtsa asõmõl puupõl-du istutanu. «Puupõld» om täämpä hullõmp sõimusõna ku lakõsraot lank. Jo ma sõs üts kufategijä olõ. Häste om önnõ tuu, et säändsit musugutsit ullõ om Eestimaal rohkõmp ku üts.

A või-olla om puupõldõ vaia istuta näütüses kopridõ jaos. Ma kuuli raadiost, et Põlva liinah om ümbre järve kah lakõragomist tettü. Põl-va vapielläi kobras võtt järe-st järve viirt pite kõivõ maaha. Jo nuu kopra olõ-i viimät-sel aol uudissit kullõlõnu ja ei tiia, et lakõsragominõ olõ-i inämp mõislik mõtsa majan-damisõ viis. Ilm om hukah ja mõistaki-i inämp kuikimuudu ellä.

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiaga: Uma Leht Tartu 48 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

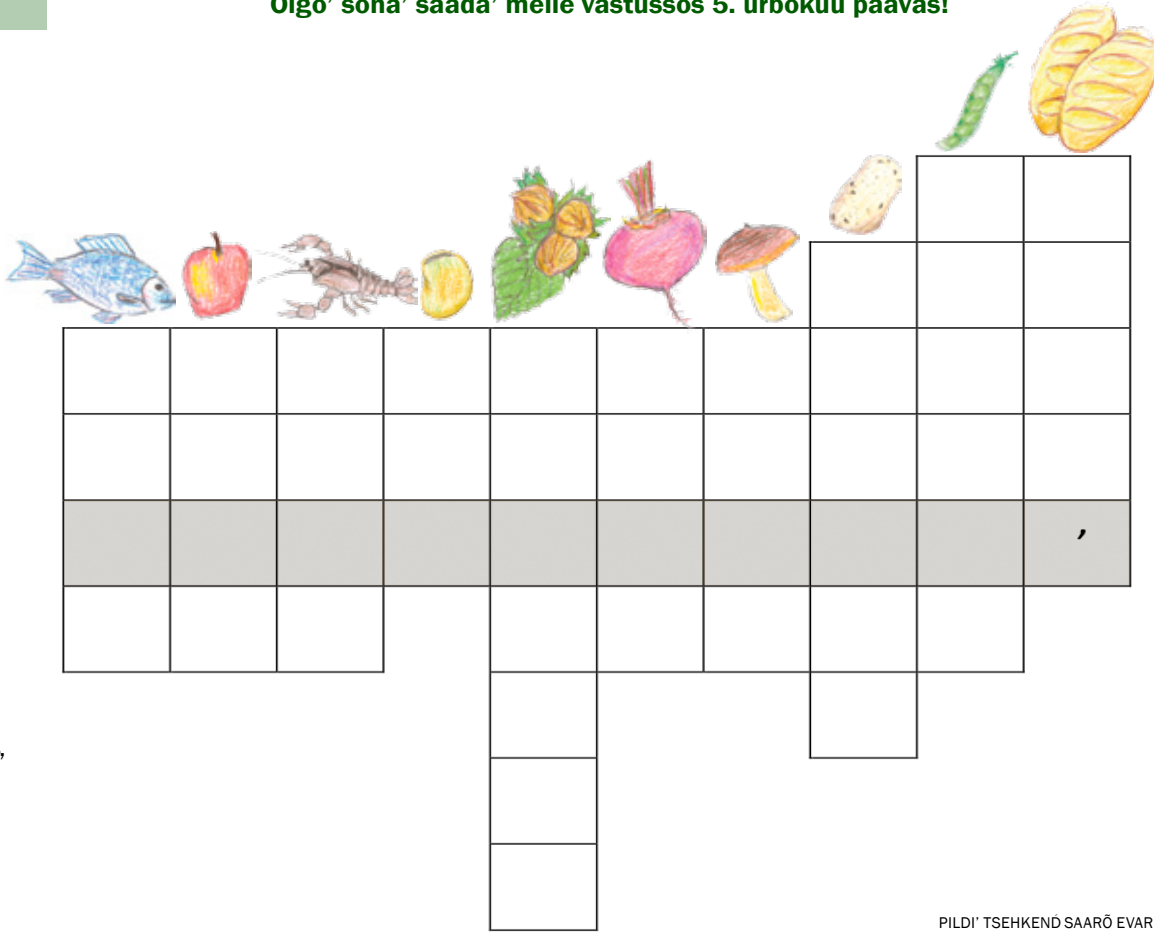
Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro Instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastussõ': elli, kudasi, püüdä', linnas, juusk, lask, muutu, imesi, sai, pelädä', häõtäse'.

Avvohinna saa HEINMETSA HUGO (8) Häätaro küläst.

Ku täüdät ristsõna är, saat teedä', kuis om vastlapäävä tõnõ nimi võro keeli! Õigõ' sõna' saada' meile vastussõs 5. urbõkuu pääväs!

PILDI' TSEHKEND SAARÕ EVAR.